

İbrahim AKYOL, Fatih Sultan Mehmet Dönemi Kültür ve Edebiyat, Doktora Tezi, Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, 2012

Doktora Tez Tanıtım Yazısı

İbrahim Akyol'un hazırlamış olduğu "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Kültür ve Edebiyat" başlıklı 496 sayfadan oluşan doktora tezi 2012 yılında Kırıkkale Üniversitesi bünyesinde tamamlanmıştır. Akyol, bu çalışmayı hazırlarken Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethi ile değişen ilimi, kültürel ve edebi hayatını incelemeye tabi tutmuştur. Akyol bu incelemeye beşli bir ayırım üzerinden hareket ile yoğunlaşmaktadır. Batı Türkçesi ile oluşan klasik Türk edebiyatı genel olarak 5 safhaya ayrılmaktadır. Bunlar: 1 Başlangıçtan Fatih devrine kadar olan Kuruluş Devri (1250-1451), 2. Fatih Sultan Mehmet ile II Bayezid Devirleri arasındaki Geçiş Devri (1451-1512) 3. Yavuz Sultan Selim'den I. Ahmet 'e kadar geçen süreçte Klasik Devir(1512-1603), 4. Sebki Hint Akımı ve 5. Yerlileştirme devridir.¹

"Fatih Sultan Mehmet Dönemi Kültür ve Edebiyat" başlıklı bu doktora tezinde de belirtmiş olduğumuz safhalardan ilki ele alınmakta ve incelenmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi ile Osmanlı Devleti iktisadi, askerî, siyasî alanların yanı sıra sosyal ve kültürel anlamda da yükselişe geçmiştir. Fatih Sultan Mehmet Döneminde tarihi, kültürel, ilmi, siyasi, vb pek çok alanda yazılar yazılmış ve kitaplar yayımlanmıştır. Akyol da tezinde dönem ait yapılan çalışmaları belirleyerek, Fatih Sultan Mehmet Döneminin tarihi, kültürel, iktisadi, siyasi, vb alanlarına nüfuz edebileceği bir kaynak tasnifine gitmiştir. Akyol tez çalışmasına başlarken bir model olarak Prof. Dr. Amil Çelebioğlu'nun " Kanunu Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı" ve "II. Murat Devri Mesnevileri" adlı eserler ile Dr. Nihat Azamat'ın "II. Murat devri Kültür Hayatı" adlı tezi ve Prof. Dr. Gönül Tekin'in "Fatih Devri Edebiyatı" adlı makalesini temel almıştır. ²

Bu bağlamda Akyol'un tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Fatih Sultan Mehmet in yaşamı ana hatları ile incelenmiştir. İkinci bölümde dönemin ilmi ve kültür hayatı ele alınmıştır. Akyol bu dönemde yazıldığı tespit edilen eserleri tasnif ederek, "Fatih Döneminde edebi hayatı besleyen en önemli kaynaklardan olan dönemin tasavvufi hayatını genel"³ hatları ile ortaya koymuştur.

Üçüncü bölümde ise Fatih Sultan Mehmet döneminin dil ve edebiyat anlayışı incelenmiştir. Tümünden gelim metodu uygulanan bu bölümde dönemin ilmi, edebi

1 Akyol,a.g.e., s.6

2 Akyol,a.g.e., s.8

3 Akyol,a.g.e.s., s.7

ve kültürel alanlardaki dış bağlantıları ve özellikle Orta Asya ile olan etkileşimi ve ilişkisi ortaya koyulmuştur. Ardından Akyol, bu dönemde yaşadığı tespit edilen şairleri incelemeye başlamıştır. Bu kapsamda Akyol dönemin şairlerinin belirlenmesine ilişkin önemli bir noktaya da dikkat çekmektedir. Akyol, "Fatih Döneminde 185 şairin yaşadığı genel kabul görmüş iken biz bu araştırmamızda ancak 82 civarında şair tespit edebildik. İncelemelerimizin neticesine göre 185 sayısının abartılı olduğunu düşünüyoruz."⁴ ifadesi ile bunu açıklamaktadır. Akyol'un tezinde yer vermiş olduğu şairlerden bazıları; Avni(ö.885/1481),Adli(ö.918/1512), Cem Sultan(ö.900/1495), Adni (ö.879/1474), Akşemseddin (ö.863/1459), Abapuş (ö.890/1485), Afitabi, Ahmet Paşa (ö.902/1496), Ali Çelebi (ö.900/1495'ten sonra), Ali Şir Nevai (ö.906/1501), Georgios Amirutzes (ö.879/1475), Aşki-i Kadim, Atayi, Cami/Vahidi (ö.911/1505), Cemal-i Halveti (ö.899/1494), Cemali,Dai-i Bursa, Edhemi, Dürri Çelebi, Haki, Güişeni-i Saruhani, Halili, Hamidi, Hariri, Hasan Paşa, Hayali Efendi, Hızır Bey, Huffi, Hüadyi, Kabuli, Kandi, Resmi, Ömer Ruşeni Dede, Kaşifi, Kıvami, La'Li,Leali, Melihi, Muhyiddin Çelebi, Safayi, Seyfi,Sun'î Çelebi,Şahadi Çelebi, Şehdi, Şemsi/Şehri Çelebi, Şeyhi, Turabi, Zeynep Hanım'dır.

Tez çalışması sonuç ve kaynakça kısımları ile sona ermektedir. Akyol tezin sonuç kısmında Fatih Sultan Mehmet Döneminin Osmanlı kültürel ve edebi hayatında kazandırdığı ivmenin Batı ile Doğu terkibi şeklinde ortaya çıktığını belirtmektedir.⁵ Öte yandan Akyol Fatih'in kitap ve kütüphanelere olan ilgisi sayesinde bu dönemde ilmi kurumaların arttığını ve tasavvuf alanında da önemli bir ilerleme sağlandığına ayrıca Türkçe dışında Arapça ve Farsça eserlerinde kaleme alındığına dikkat çekmektedir.⁶ Yine bu dönemde şairler Orta Asya ile bağlarını koparmamışlar ve edebiyat Acem ve Orta Asya kaynaklarından beslenmeye devam etmiştir. Bu dönem edebi hayatının saray erkânı ve padişah üzerinde de etkisi büyük olmuştur.⁷ Öte yandan bu dönem, Osmanlı Türkçesinin ilk devresi olmakla birlikte nesir dili ise giderek süslenmeye başlamıştır.⁸

Tez çalışması, incelemiş olduğu Fatih Sultan Mehmet Döneminin sadece edebi ve kültürel yanlarını değil aynı zamanda zihin dünyasını da ortaya koymaktadır. Çalışma aynı zamanda dönemin 82 şairinin incelenmesi noktasında da önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Sonuç olarak, tez çalışması 15. yüzyıl Anadolu'su ve Osmanlı Devletine ilişkin, edebi ve kültürel açıdan yararlı bilgiler barındırmaktadır.

Hazırlayan: Merve Suna ÖZEL*

4 Akyol,a.g.e.s.7

5 Akyol,a.g.e., s.474

6 Akyol,a.g.e., s.475

7 Akyol,a.g.e., s.476

8 Akyol,a.g.e., s.476,477

*Arş. Grv. Kırıkkale Ün.v., Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü